

Ordningsvakter i restaurangmiljö

Situationen i Stockholms län

Sedan början av år 1980 då lagen (1980:578) om ordningsvakter tillkom har antalet ordningsvakter kontinuerligt ökat. I Stockholms län uppgår antalet för närvarande till drygt 2 400. Av dessa återfinns ungefär hälften i anslutning till restauranger och resterande i köpcentra, gallerier, kollektivtrafik etc. Inom restaurangmiljön finns uppenbara och allvarliga problem som påkallar förändringar i aktuella regelverk.

I Stockholms stad finns i dag cirka 200 restauranger och nattklubbar som har förordnade ordningsvakter. Detta vid restauranger som har tillstånd att servera alkoholdrycker. Det har blivit alltmer vanligt att tillståndsmyndigheten vid meddelande av serveringstider efter kl. 01.00 sätter som villkor att restaurangen anlitar ett visst antal ordningsvakter. På dessa ställen arbetar allt mellan en till tolv ordningsvakter.

En natt i Stockholms city är antalet ordningsvakter mångdubbelt fler än antalet tjänstgörande poliser i yttre tjänst. Uppskattningsvis tjänstgör cirka 1 000 ordningsvakter under helgkvällar/nätter i Stockholms län på restauranger. Mycket av polisens arbete under sen kvällstid är, vad avser våldsbrott på allmän plats, relaterat till ordningsstörningar på eller i anslutning till stadens restauranger. Ordningsvakterna har stor betydelse vad gäller upprätthållandet av den allmänna ordningen. Nedan beskrivna förhållanden medför dock att effekterna av ordningsvakternas arbete är starkt begränsade.

Av 1 § lagen om ordningsvakter framgår att en ordningsvakt ska utgöra ett komplement till polisen vad avser att upprätthålla allmän ordning. I 6 § samma lag föreskrivs att en ordningsvakt lyder under polismyndigheten och att han är skyldig att lyda order som en polisman meddelar i tjänsten.

Enligt 7 § samma lag ska ordningsvakt hålla polismyndigheten underrättad om förhållanden som rör hans verksamhet och är av sådan art att det bör komma till myndighetens kännedom.

Företrädare för de myndigheter som utövar tillsyn över restaurangbranschen i länet är av den gemensamma uppfattningen att ett stort antal ordningsvakter inte till fullo fungerar som ett komplement till polisen. I stor utsträckning har ordningsvakter sin lojalitet hos den restaurangägare hos vilken de arbetar och får sin lön från. Detta antingen via ett bevakningsföretag eller genom avtal om anställning hos restaurangägaren. Ett förhållande som resulterar i att restaurangägarens intressen inte sällan får företräde gentemot det rent polisiära. Detta kan t.ex. ta sig uttryck i underlåtenhet att ingripa vid otillåten alkoholservice, underlåtenhet att ingripa vid brott som hör under allmänt åtal och underlåtenhet att omhänderta berusad person.

En ordningsvakt eller ett bevakningsföretag som inte följer de regler och normer som restaurangägaren fastställt riskerar att förlora sin anställning/sitt avtal.

Det är Länsstyrelsens övertygelse att det i Stockholms län finns restaurangägare som systematiskt bedriver en verksamhet som i vissa delar bryter mot lagen. Dessa brott kan t. ex gälla brott mot skattelagstiftningen (oredovisade entré- och garderobsavgifter), brott mot alkohollagen (servering till underårig eller redan märkbart berusad gäst) och olaga diskriminering. Till sin hjälp för att genomföra delar av detta har restaurangägarna av polismyndigheten förordnade ordningsvakter med vissa polisiära befogenheter. Vakter som inte har annat val än att utföra dessa uppdrag om de vill behålla sin anställning och trygga sin inkomst. Auktoriserade bevakningsföretag och enskilda ordningsvakter som följer regelverk och avtal kan inte komma in på marknaden eller tvingas bort från den efter en tid. Det finns i Stockholm i dag seriösa bevakningsföretag som inte får några uppdrag beroende på att de vägrar att befatta sig med "svarta pengar" och som en konsekvens av detta inte i längden kan driva sitt företag.

Ett annat problem som är mer regel än undantag är att restaurangägarna betalar en stor del av ordningsvakternas löner "svart". Ett förhållande som ytterligare förstärker lojaliteten till restaurangägaren och försätter ordningsvakten i en beroendeställning. Flertalet ordningsvakter har en förhållandevis låg redovisad inkomst vilken utgörs av mellan 40-60 procent av den faktiska lönen. Bevakningsföretag/ordningsvakter har ofta någon form av koppling till entré- och/eller garderobsavgifterna. Kontrollen över entrén och/eller garderoben är därför viktig eftersom dessa ofta genererar "svarta pengar". Sidoinkomster som kompenserar den låga redovisade lönen.

Problem som belyses i en Temoundersökning om ordningsvaktens arbetsmiljö som Bevakningsbranschens Yrkes- och Arbetsmiljönämnd låtit göra.

Länsstyrelsen, Ekobrottsmyndigheten och Skatteverket uppskattar att det årliga skatteundrandragandet i restaurangbranschen i Stockholms län uppgår till cirka 5 miljarder kronor. Hur stor del av detta belopp som härrör från entréer och garderober går inte att uppskatta. Skatteverket i Västerås har genomfört cirka 50 revisioner mot vaktbolag med säte i Stockholm. Hälften av dessa revisioner innebar en upptaxering av det reviderade bolaget.

I ett antal fall har det förekommit övertagande av entréerna där kriminella organisationer med våld eller hot om våld tagit över entrén för att komma åt dessa "svarta pengar". Det förekommer även att restaurangägare tvingas anlita ett vaktbolag eller vissa vakter mot sin vilja. Ett förhållande som närmast kan beskrivas som beskyddarverksamhet.

Lojalitetskonflikten måste brytas, detta är avgörande för att komma till rätta med det utbredda skattefusket och en stor del av den restaurangrelaterade brottsligheten inte bara i Stockholms län utan i stora delar av landet.

Ordningevakten är samhällets och polisens förlängda arm och bör därför inte styras av restaurangägare och vaktbolag vars primära intresse är att tjäna pengar på sin verksamhet.

Entrévärdar

På vissa restauranger finns förutom ordningevakter även s.k. entrévärdar. Någon vandelsprövning görs inte av dessa. Ett förhållande som leder till att dessa personer inte sällan är kriminellt belastade. I Stockholm finns det i dag entrévärdar som är dömda för grova narkotikabrott, grova vapenbrott och misshandel. Det förekommer även att ordningevakter som förlorat sitt förordnande (t.ex. beroende på misshandel) arbetar kvar på restaurangen som entrévärd.

Anledningen till att en restaurangägare anlitar en grovt kriminell person som entrévärd är att denne tros kunna avskräcka andra kriminella personer från att ställa till bråk på restaurangen. Entrévärderna har ofta även en informell arbetsledande ställning gentemot ordningevakterna.

Förslag till förändringar

Mot bakgrund av vad som ovan beskrivits föreslår vi att en restaurangägare som anlitar ordningevakter måste anlita ordningevakter från särskilda bevakningsföretag efter det att polismyndigheten gjort en upphandling av sådana tjänster.

Polismyndigheten borde även ges möjlighet att självständigt placera ordningevakterna på de restauranger myndigheten för tillfället finner påkallat och då på restauranginnehavarens bekostnad. Polismyndigheten bör även ges möjlighet att föreskriva var den enskilde ordningevakten ska tjänstgöra och under hur lång tid på en och samma plats.

Det föreslagna systemet skulle avsevärt utveckla och förbättra samarbetet mellan polis och ordningevakter samtidigt som ordningevakten på och kring restaurangerna radikalt skulle förbättras. En ytterligare positiv effekt är att inga "svarta löner" längre skulle komma att utbetalas.

Jan-Olof Tidbeck
Samordningsansvarig för
Operation Krogsanering

Denna skrivelse har tillkommit i samråd mellan representanter för Polismyndigheten (Ann-Christin Nordström, 1 ti/ov, Bertil Jansson 1/s, Roger Jansson, 1 ti/t, Torbjörn Nilsson, 1 ks/k och Åsa Bane Grünbaum, 1 ti/ov), Skatteverket (Gunnar Levin), Länsstyrelsen (Claes-Göran Ohlsson och Jan-Olof Tidbeck). Myndigheter som sedan många år arbetat tillsammans inom ramen för Operation Krogsanering. I detta samråd har även ingått representanter för Bevakningsbranschens Yrkes- och Arbetsmiljönämnd (Lars Oskarsson) och Svenska Transportarbetareförbundet (Matts Haglund).